

Seksuaalirikospaikalla toimiminen

Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella

Kenttäohje rikospaikalla työskentelyyn

Iida Lahtinen ja Alina Lappalainen

11/2020

Tiivistelmä

Tekijät		Tutkinto	
Iida Lahtinen Alina Lappalainen		Poliisi (AMK)	
Julkaisun nimi		Julkisuusaste	
Seksuaalirikospaikalla toimiminen Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella – Kenttä-ohje rikospaikalla työskentelyyn		Julkinen	
Ohjaaja		Opinnäytetyön muoto	
Jyrki Lounaskorpi		Toiminnallinen opinnäytetyö	
Tiivistelmä			
<p>Toiminnallinen opinnäytetyömme käsittelee poliisin työtä seksuaalirikospaikoilla. Työmme produkti on ohjekortti, jonka tarkoitus on auttaa poliisia hoitamaan jokainen työn vaihe laadukkaasti ja asianosaisten oikeusturva taaten.</p> <p>“SERI-kortti” on tehty tilaustyönä Itä-Uudenmaan poliisilaitokselle. Kortti sisältää muistilistan seksuaalirikospaikalla tehtävistä toimenpiteistä, sekä paikallisten sairaaloiden yhteystiedot, jonne osalliset kuljetetaan SERI-tutkimuksiin.</p> <p>Hankimme tietoa kortin kehittämistä ja aiheen syvempää ymmärtämistä varten ensisijaisesti haastatteleamalla kolmea poliisia, joilla on pitkä työkokemus seksuaalirikosten parissa. Haastattelujen lisäksi käytimme lähteenämme kirjallisuutta.</p> <p>Kortin lopullisen sisällön valintaan ovat osallistuneet meidän lisäksi yhteyshenkilömme Itä-Uudenmaan poliisilaitokselta.</p>			
Sivumäärä		Tarkastuskuukausi ja -vuosi	
36 + 1 liitesivu		11/2020	
Avainsanat			
Seksuaalirikostutkimus, seksuaalirikos, rikospaikkatutkinta, raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon			

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS	4
2.1 Seksuaalirikosnimikkeiden määritelmät.....	4
2.1.1. Raiskaus	4
2.1.2. Törkeä raiskaus	6
2.1.3. Pakottaminen seksuaaliseen tekoon.....	7
2.2 Toiminta seksuaalirikospaikalla	7
2.3 Asiakkaiden kohtaaminen	9
2.4 SERI-tutkimus	10
3. OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT.....	11
3.1 Aiheen valinta ja rajaus	11
3.2 Tutkimusmenetelmät	13
3.2.1 Toiminnallinen opinnäytetyö	13
3.2.2 Laadullinen tutkimus.....	13
3.2.3 Teemahaastattelut.....	14
3.3 Työn tavoite ja tarkoitus	15
3.3.1 Tilaustyö.....	16
3.4 Aineiston hankinta.....	17
3.5 Kirjallisuus ja aikaisempia opinäytetöitä	18
3.6 Etiikka	20
4. TUTKIMUKSEN TULOKSET	21
4.1 Tilanteen tulkinta.....	22
4.2 Empaattisuus ja puolueettomuus	22
4.3 Puhutus	23
4.4 Dokumentointi ja taltiointi	24
4.5 Asianosaisten kuljettaminen	24
4.6 Ilmoituksen kirjaaminen	25
5. PRODUKTI	25
5.1 Tarpeellisuus	25
5.2 Toteutus	27
6. TYÖN LUOTETTAVUUS JA LÄHDEKRITIIKKI	28
7. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	30

8. LÄHTEET	33
9. LIITTEET	

1. JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä käsittelemme poliisin toimintaa seksuaalirikospaikalla. Työn produktina on poliisin valvonta- ja hälytyssektorille luotu ohjekortti seksuaalirikospaikalla toimimista varten. Tässä raportissa käsittelemme seksuaalirikoksia yleisesti ja poliisin toimintaa seksuaalirikospaikalla laajemmin, kuin varsinaisessa produktissa.

Suomessa lähtökohtana on, että hälytysvalmiudessa olevat poliisipartiot suorittavat kaikki hätäkeskuksen antamat tehtävät. Kansankielellä kenttäpartiot ovat näitä hälytysvalmiudessa olevia poliisimiehiä. Suomeen ei ole siis rantautunut malli, jossa jokaiselle tehtävälle lähetetään siihen erikoistunut partio. Tämän vuoksi poliisin kenttätö on erittäin monipuolista ja vaihtelevaa. Vaihtelevuus tuo mukanaan tietysti haasteensa, sillä yhden ihmisen tulisi hallita satoja erilaisia tilanteita ammattilaisen ottein.

Vaihtelevan työn vuoksi ei ole ennenkuulumatonta, että poliisimies tukeutuu työtehtävällä johonkin kirjalliseen apuvälineeseen. Yksi kätevä apu työn tuomien haasteiden keskellä on kenttätöimintaan soveltuvat ohjekortit. Ohjekortin tarkoituksena ei ole luoda valmista kirjaimellista mallia tai opettaa poliisimiehelle tilanteessa uutta; kyse on muistilistasta, jolla voi palauttaa mieleen jo osaamansa asiat ja varmistaa, että on ottanut tärkeimmät asiat huomioon.

Opinnäytetyön lähtökohtana on poliisipartioiden auttaminen luomamme ohjekortin avulla. Toteutamme työmme tilauksena Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen valvonta- ja hälytyssektoreille. Olemme työn edetessä päässeet kartoittamaan poliisilaitoksen tarpeet valmiin työn suhteen ja poliisilaitoksen yhteyshenkilöt ovat vaikuttaneet osaltaan valmiiseen työhömmme.

Oppaan tavoitteena on auttaa poliisia tekemään työ laadukkaasti ja samalla varmistaa asiakkaan oikeusturvan toteutuminen. Pyrkimyksenämme on, että tuotoksestamme tulisi työkalu, jonka käyttäminen olisi matalakynnyksistä ja ennen kaikkea poliisityötä hyödyttävää.

2. TOOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Seksuaalirikosnimikkeiden määritelmät

Rikoksia voidaan lokeroida ja määritellä eri tekijöiden perusteella. Seksuaalirikoksista puhuttaessa on kyse rikoslain 20 luvun mukaisista rikoksista.

Rikoslain 20 luku voidaan jaotella esimerkiksi pakottamisrikoksiin, hyväksikäyttörikoksiin ja taloudellisiin hyväksikäyttörikoksiin (Frände ym. 2014, 125). Keskitymme tässä opinnäytetyössä Fränden ym. (2014) jaottelun mukaisiin pakottamisrikoksiin, joihin kuuluu raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon. Käsitlemme aiheen rajausta tarkemmin kappaleessa 3.1.

Rikoslain 20:10§ mukaan:

Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan tässä laissa sukupuolielimellä tehtävää taikka sukupuolielimeen tai peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon taikka toisen sukupuolielimen ottamista omaan kehoon.

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä laissa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Rikoslain määrittämiä seksuaalirikosten tunnusmerkistötekijöitä on uudistettu vuonna 2014 voimaan tulleella lailla. Tämä uudistuksen myötä on katsottava, että ilman suostumusta tapahtuva vaginaalinen, anaalinen tai oraalinen seksuaalinen tunkeutuminen toiseen henkilöön ruumiinosalla tai esineellä on rangaistavaa. Aikaisemmin peräaukkoon tunkeutuminen on luettu raiskaukseksi vain sukupuolielimellä suoritettuna. (Ojala 2014, 22–23.)

2.1.1. Raiskaus

Rikoslain 20:1§ mukaan:

Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Jos raiskaus huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitetut teot, rikoksentehtyjä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Samoin tuomitaan se, joka muulla kuin 1 momentissa tarkoitetulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei sovelleta, jos raiskauksessa on käytetty väkivaltaa.

Yritys on rangaistava.

Raiskausta koskevassa pykälässä on huomioitava, että tunnusmerkistön kannalta osapuolten sukupuolella, seksuaalisella suuntautumisella tai keskinäisellä suhteella ei ole väliä (Frände ym. 2014, 126). Mies voi siis syyllistyä mieheen kohdistuneeseen raiskaukseen ja osapuolten välillä vallitseva suhde vaikuta siihen, onko tapahtunut raiskaus.

Kyseessä voi olla tilanne, jossa uhri on fyysisesti estynyt toimimasta haluamallaan tavalla esimerkiksi kiinnipidon vuoksi tai tilanne, jossa hänen tahtonsa vaikutetaan niin, että hän toimii pakottajan vaatimalla tavalla (esimerkiksi uhataan käyttää väkivaltaa). (Frände ym. 2014, 126.)

Raiskauksessa uhrin ja väkivallan tai sitä koskevan uhkauksen kohteen ei tarvitse olla sama henkilö. Uhri voidaan pakottaa sukupuoliyhteyteen esimerkiksi uhkaamalla tappaa hänen lapsensa. Samoin myöskään uhkaajan ja uhrin kanssa sukupuoliyhteydessä olevan ei tarvitse olla sama henkilö, jotta raiskauksen tunnusmerkistö täyttyisi. (Frände ym. 2014, 128; Oikeusministeriö 2018, 52–53.)

Väkivallasta ja sen uhasta ei ole asetettu nimenomaista vaatimusta raiskausta koskevassa pykälässä. Väkivallan uhan ei myöskään tarvitse olla välitön, vaan se voi keskittyä myös tulevaisuudessa toteutettavaan väkivaltaan. Uhrin ei tarvitse asettaa itseään vaaraan, mutta käytetyn väkivallan uhan tulee olla sen asteista, että se riittää murtamaan toisen tahdon. Huomioon tulee ottaa muun muassa kuinka voimakkaasta ja vakavasta väkivallasta tai sen uhasta on kysymys, teon olosuhteet kokonaisuutena arvostellen ja uhrin mahdollisuus puolustautua. Tilannetta arvioidaan siis aina kokonaisuutena ja keskeisenä seikkana arvostelussa on, onko uhrin todellinen tahto murtunut tilanteeseen liittyneen väkivallan tai sen uhan myötä. (Ojala 2014, 71–72; Oikeusministeriö 2018, 53.)

Kohde voitaisiin saada pakotettua sukupuoliyhteyteen muunkinlaisella uhkauksella. Esimerkiksi uhkaus paljastaa erittäin arkaluontoista tietoa uhrin työnantajalle voisi olla tällainen

uhkaus, jos tiedon paljastaminen johtaisi hänen uransa päättymiseen. Tällaisessa tilanteessa kyseeseen voisi tulla kolmannen momentin mukainen raiskausrikos, jota koskee lievempi rangaistusasteikko. (Frände ym. 2014, 127.)

Pykälän toisen momentin mukaisessa sukupuoliyhteydessä tiedottoman tai puolustuskyvyttömän kanssa kyseessä voi olla tilanne, jossa uhri on esimerkiksi lääkkeiden vaikutuksen vuoksi tajuton tai sairauden vuoksi puolustuskyvytön (Oikeusministeriö 2018, 53).

2.1.2. Törkeä raiskaus

Rikoslain 20:2 mukaan:

Jos raiskauksessa

- 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,*
- 2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,*
- 3) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi,*
- 4) rikos tehdään erityisen raajalla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai*
- 5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla*

ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Törkeää raiskausta koskevat ankaroittamisperusteet painottuvat käytetyn väkivallan voimakkuuteen ja käytettyihin välineisiin (Ojala 2014, 108). Teon tulee olla kokonaisuutena arvostellen törkeä tai aiheuttaa uhrille sellaisia fyysisiä seurauksia, jotka tekijä on tiedostanut tekohetkellä (Koskinen 2013, 13).

Raiskaussäännöksistä puhuttaessa tulee ottaa huomioon, että raiskaus aiheuttaa uhrille aina jonkinasteista kärsimystä. Ankaroittamiselle perusteena onkin, että kärsimyksen tulee olla erityisen tuntuva. Kyseessä on erityinen tuntuvuus suhteessa raiskauksen tyypillisesti aiheuttamaan kärsimykseen. (Frände ym. 2014.)

2.1.3. Pakottaminen seksuaaliseen tekoon

Rikoslain 20:4§ mukaan:

Joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun kuin 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava pakottamisesta seksuaaliseen tekoon sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, saa hänet ryhtymään 1 momentissa tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan.

Tässä pykälässä on kyse muuhun seksuaaliseen tekoon, kuin sukupuoliyhteyteen pakottamisesta. Tälle pykälälle ei ole asetettu erityisiä vaatimuksia koskien käytettyä väkivaltaa tai uhkaamista. On huomioitavaa, että samoin kuin raiskauksen tunnusmerkistö, tämäkin tunnusmerkistö voi täytyä, vaikka pakottaja ei osallistu seksuaaliseen tekoon. Myös uhka ja väkivalta voidaan kohdistaa muuhun henkilöön, kuin itse uhriin. (Frände ym. 2014, 137–138.)

Tunnusmerkistö voi täytyä uhrin roolin ollessa passiivinen tai aktiivinen. Uhri voidaan siis pakottaa ryhtymään seksuaaliseen tekoon tai pakottaa alistumaan teon kohteeksi. Lisäksi tunnusmerkistö täyttyy vain, jos teko on olennaisesti loukannut uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta. (Frände ym. 2014, 138.)

Seksuaalinen teko on sellainen, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Tunnusmerkistön täytyminen ei vaadi kiihottuksen tai tyydytyksen tavoittelua. Tärkeää onkin uhrin kannalta teon tapahtumisella, eikä tekijän tarkoituksella. (Ojala 2014, 169.)

2.2 Toiminta seksuaalirikospaikalla

Jokaisella henkilöllä on oikeus tehdä poliisille ilmoitus tapahtuneesta rikoksesta. Poliisilla on velvollisuus ottaa ilmoitus vastaan ja suorittaa esitutkintaa, jos on syytä epäillä, että kyseessä on tapahtunut rikos. Tapauksen arvion tekee poliisi, eivätkä kaikki poliisille tehdyt ilmoitukset johda esitutkinnan suorittamiseen. (Poliisi, 2020.)

Kiireelliset, poliisin välittömiä toimia vaativat tehtävät hoidetaan hätäkeskusten kautta. Hätäkeskus lähettää tekemänsä arvion perusteella paikalle tarvittavat poliisin resurssit. (Poliisi, 2020c.)

Valvonta- ja hälytyssektorin partiot ovat niitä resursseja, joita lähetetään paikalle hätäkeskuksen kautta. Keskitymme tässä opinnäytetyössä kenttäpartioiden toimintaan seksuaalirikospaikoilla. Kyseessä on partion toiminta paikalla, jossa on syytä epäillä tapahtuneen seksuaalirikos ja lisäksi muualla tapahtunutta partion toimintaa, jonka tavoitteena on selvittää kyseinen rikos.

On huomioitavaa, että poliisille tullut ilmoitus epäilystä rikoksesta ei välttämättä tule varsinaiselta tekopaikalta, eikä tällaista paikkaa ole aina edes tiedossa. Poliisi voi siis kohdata uhrin tai epäillyn myös muualla, kuin tekopaikalla.

Poliisi tekee yleensä jonkinlaista esiselvitystä todetakseen, onko syytä epäillä tapahtuneen rikos. Seksuaalirikospaikalla päätöksen tutkinnan aloittamisesta tekee paikalle ensimmäisenä saapuneen partion partionjohtaja. Tilanteen tulkintaa ja tilannekuvan hahmottamista helpottaa kaikki mahdollinen saatavilla oleva tieto tapahtumasta tai sen osallisista sekä tapahtumapaikasta (Keskusrikospoliisi Rikostekninen laboratorio 2004, 5–29).

Seksuaalirikospaikan teknisellä tutkinnalla ja paikalta löytyvien näytteiden taltioinnilla voi olla ratkaiseva merkitys rikosprosessin myöhemmissä vaiheissa, erityisesti oikeudenkäynnissä. Poliisin peruskoulutuksessa jokaiselle poliisiksi valmistuvalle koulutetaan teknistä rikospaikkatutkintaa.

Ennen teknisen tutkinnan aloittamista tapahtumapaikka tulee eristää tarvittaessa. Kun paikka on eristetty, se valokuvataan. Valokuvaamisen jälkeen etsitään ja taltioidaan kaikki löydetty näytteet, jotka voivat vaikuttaa rikoksen selviämiseen. Seksuaalirikospaikoilla taltioitaviksi näytteiksi etsitään muun muassa DNA-näytteitä, vaatteita, sormenjälkiä, huumaus- ja lääkeaineita, sekä kuituja, hiuksia, ja karvoja. Kontaminaatiota eli näytteen likaantumista tulee välttää koko taltioinnin ajan. Taltioinnissa käytetään suusuoja ja kertakäyttökäsineitä. (Keskusrikospoliisi Rikostekninen laboratorio 2004, 29–30.)

2.3 Asiakkaiden kohtaaminen

Poliisitoiminta pohjautuu lakeihin. Keskeisiä lakeja ovat poliisilaki, esitutkintalaki sekä pakkokeinolaki.

Poliisilain 1 luvussa avataan poliisitoimintaa määritteleviä periaatteita, joiden mukaan poliisin on toiminnassaan muun muassa kunnioitettava perus- ja ihmisoikeuksia sekä noudatettava suhteellisuusperiaatetta, vähimmän haitan periaatetta ja tarkoitussidonnaisuuden periaatetta. Käytännössä siis poliisin täytyy lain mukaan valita sellainen käytettävissä oleva keino, joka edistää parhaiten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Lisäksi toimenpiteiden tulee olla puolusteltavissa ja kenellekään ei saa aiheuttaa enempää haittaa, kuin on välttämätöntä. Osalliset tulee kohdata asiallisesti. (Rantaeskola 2014a, 25–33.)

Esitutkintalaissa mainitaan näiden lisäksi hienotunteisuusperiaate, jonka mukaan poliisin on kohdeltava osallisia hienotunteisesti ja hienovaraisesti. Tilanteessa tulee ottaa huomioon henkilön taustat ja tilanteen laatu kokonaisuutena. (Rantaeskola 2014b, 127–128.)

Yllä mainitut periaatteet ovat kaiken poliisitoiminnan perusta ja korostuvat erityisesti seksuaalirikokseen liittyvien osallisten kohtaamisessa. Tärkeää kohtaamisessa on esimerkiksi, ettei ketään leimata epäillyn asemaan (Rantaeskola 2014b, 127–128).

Perusperiaatteiden lisäksi poliisin tulisi uhrin kohdatessaan pyrkiä mahdollisimman selkeään toimintaan ja osata kertoa prosessin etenemisestä. Traumatisoitunut ihminen ei välttämättä osaa sanoittaa tapahtunutta tai muista kaikkea tarkasti. Tässä kohdin poliisilta vaaditaan ymmärrystä. Esimerkiksi tapahtumien kirjoittaminen paperille voi auttaa uhria kertomaan tapahtuneesta. (Sorsa & Vilkki 2018.)

Uhrin kohtaamisessa on tärkeää muistaa, että mahdollisen aiheutuneen trauman jälkeiset ensimmäiset kohtaamiset vaikuttavat toipumiseen ja avun hakemiseen merkittävästi (Heinjoki & Kuukari 2018). Lisäksi uhrin kohtaaminen poliisin kanssa voi vaikuttaa merkittävästi uhrin toimintakykyyn ja täten kykyyn auttaa poliisia suorittamaan onnistunutta esitutkintaa (Seikkula & Seikkula 2017, 68–69). Kohtaamisella on siis merkitystä niin uhrin, kuin poliisin ja onnistuneen prosessinkin kannalta.

2.4 SERI-tutkimus

SERI-tutkimuksella tarkoitetaan seksuaalirikostutkimusta.

Epäillyissä rikostapauksissa voidaan suorittaa oikeuslääketieteellistä näytteenottoa uhrista ja epäillystä tekijästä, jos sillä uskotaan olevan merkitystä epäillyn rikoksen selviämisen kannalta. Seksuaalirikostapauksissa joko poliisi pyytää uhrin tai epäillyn tekijän kliinistä tutkimusta ja tarvittaessa oikeuslääketieteellisten näytteiden ottoa tai uhri hakeutuu itse tutkimuksiin. (Laitinen ym. 2014, 24.)

Asianosaisista otettavat näytteet taltioi lääkäri. Poliisin tehtävä tilanteessa on turvata näytteenottotilanne ja varmistaa, että tarvittavat näytteet saadaan otettua. (Keskusrikospoliisi Rikostekninen laboratorio 2004, 30.)

Oikeusvarmuuden ja asianosaisten oikeusturvan takaamiseksi on tärkeää, että näytteenotto tehdään mahdollisimman pian tapahtumasta, oikeanlaisilla välineillä ja tekniikoilla. Lisäksi näytteiden merkitsemisessä, kuljettamisessa ja säilyttämisessä on oltava huolellinen ja noudatettava tarkoin annettuja ohjeistuksia. (Laitinen ym. 2014, 31.)

Seksuaalirikostapauksiin liittyvää näytteenottoa varten on olemassa valmis SERI-paketti. Näitä paketteja tulisi olla terveydenhuollon toimipisteissä valmiina näytteenottoa varten. Näytteenotto suoritetaan paketissa olevien ohjeiden mukaisesti ja siitä löytyvillä välineillä. Seksuaalirikostapauksissa otetaan tarpeen mukaan seuraavat näytteet: vaatteet, tahrinäytteet iholta, karvoitusalueen näytteet, kuitunäytteet ja DNA –näytteet sekä raskaustesti ja näytteet tarttuvien tautien ja huumavien aineiden toteamiseksi. (Laitinen ym. 2014, 69.)

Helsingissä Naistenklinikalla sijaitseva SERI-tukikeskus tarjoaa palveluita seksuaaliväkivaltaa kohdanneille yli 16-vuotiaille henkilöille. Tukikeskukseen voi hakeutua kuukauden sisällä tapahtumasta joko itse, omaisen tai viranomaisen kanssa, tai viranomaisen ohjaamana. (Hus: Seri- tukikeskus seksuaaliväkivallan uhreille.)

Tapauksissa, joissa aikaa on kulunut yli kuukausi, apua voi hakea oman alueen terveyskeskuksesta, perheneuvolasta, tai kunnan seksuaalineuvojalta. SERI-tukikeskuksessa tai

terveyskeskuksissa hoidon saaminen ei edellytä rikosilmoituksen tekemistä. (Hus: SERI-tukikeskus seksuaaliväkivallan uhreille.)

3. OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

3.1 Aiheen valinta ja rajaus

Opinnäytetyöprosessia aloittaessamme meille ei ollut selvää, mitä aihetta lähtisimme työstämään. Pohdimme poliisin ammatin monipuolisuutta ja sen asettamia haasteita ammattitaitoisen ja laadukkaan työskentelyn kannalta. Tahdoimme luoda jotain poliisityötä helpottavaa materiaalia.

Nopeasti alkupohdintojen jälkeen päädyimme nykyiseen aiheeseemme, eli ohjekorttiin seksuaalirikospaikalla toimimiseen. Se vaikutti sopivalta aiheelta työhömme, sillä seksuaalirikospaikalla työskentely ei kuulu poliisin yleisimpiin tehtäviin. Tämän vuoksi rutiinia ei pääse muodostumaan samalla tavalla, kuin yleisemmissä tehtävissä. Mielestämme ohjekortin luominen juuri kyseisenlaiselle tehtävälle oli tarpeellista ja vastasi työllemme asettamia tavoitteita.

Vielä tiedonhankintavaiheessa työn lopullinen muoto hioutui ja pääsimme pohtimaan, mikä on tarkoituksenmukaista työmme kannalta. Aiheen rajauksessa mielestämme oli tärkeää keskittyä valmiin produktin laatuun ja tarkoituksenmukaisuuteen. Tämän takia jouduimmekin rajaamaan aihettamme monessa suhteessa.

Pyrimme tarkoituksenmukaisuuteen rajaamalla kohdealueeksi Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueen. Halusimme maksimoida produktista saatavan hyödyn, joten sisällytimme siihen paikallisten sairaaloiden yhteystiedot rikoksesta epäillyn SERI-tutkimuksiin kuljettamisen helpottamiseksi. Korttiin ei ole mahdollista sisällyttää loputtomasti yhteystietoja, joten rajaus yhden poliisilaitoksen alueelle oli tarpeellista. Täten korttiin sisällytetyt yhteystiedot pysyivät tiiviinä ja ne mahtuivat kortin hyvin ja selkeästi.

Rikosnimikkeiden osalta päädyimme rajaamaan aiheemme rikoslain 20 luvun sisältämiin pakottamisrikoksiin, jotka on määritelty aikaisemmin kappaleessa 2. Nämä ovat raiskaus, törkeä raiskaus ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon. Teimme tämän rajauksen, sillä se oli

mielestämme tarkoituksenmukaisin työmme kannalta. Tahdoimme keskittyä akuutteihin ja vakaviin poliisin kenttätössä kohtaamiin tilanteisiin. Kaikki rikokset tulee kenttätössä käsitellä yhtenevällä vakavuudella, mutta koimme, että pakottamisrikokset ovat sellaisia akuutteja poliisin kohtaamia rikoksia, joiden käsittely tässä opinnäytetyössä on tarkoituksenmukaista.

Pakottamisrikokset ovat niitä tapauksia, joissa lähtökohtaisesti tulee kyseeseen rikospaikan taltiointi ja SERI-tutkimukset. Meistä tuntui luonnolliselta rajata ulos sellaiset rikokset, joissa taltiointi ja tutkimukset eivät lähtökohtaisesti tule kyseeseen, sillä raportti ja produkti painottuvat suurelta osin nimenomaan näihin asioihin. Tässä rajauksessa jäivät työn ulkopuolelle rikoslain 20 luvun seksuaalinen ahdistelu, paritus ja törkeä paritus.

Rajasimme ulos myös rikoslain 20 luvun mukaiset seksuaalisen hyväksikäytön sekä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön, vaikka niissä tunnusmerkistön vuoksi voisikin tulla kyseeseen esimerkiksi SERI-tutkimukset. Käsittelimämme teoriapohja ja luomamme kortti ovat soveltuvia osittain myös näihin tapauksiin. Seksuaalisessa hyväksikäytössä on kuitenkin kyse tunnusmerkistön mukaan tekijän asemaa hyväksikäyttäen ja taivutellen tehdystä teosta. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö on myös tunnusmerkistöltään pakottamisrikoksista selkeästi poikkeava. Tunnusmerkistöjen poikkeavuuden vuoksi tällaisten rikoksen selvittämiseen liittyy sellaisia erityispiirteitä, joita tulisi mielestämme käsitellä omissa töissään.

Käsittelimme ainoastaan toimintaa rikostapauksissa, joissa rikoksen uhriksi joutunut on täysi-ikäinen. Olemme siis rajanneet kaikki alle 18-vuotiaisiin kohdistuneet rikoslain 20 luvun mukaiset rikokset. Lapsiin kohdistuneet väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkintaan liittyy erityispiirteitä ja niiden tutkinta vaatii erityistaitoja ja -huomiota (Ellonen & Rantaeskola 2016, 13). Tämän vuoksi jätimme nämä rikokset tämän opinnäytetyön ulkopuolelle. Niiden käsitteleminen vaatii laajaa ja yksityiskohtaista tarkastelua asian kokonaisvaltaiseksi ymmärtämiseksi, joten niiden sivuaminen tässä työssä ei ole järkevää. Lapsiin kohdistuneita rikoksia, erityisesti seksuaalirikoksia olisikin hyvä tarkastella omana aiheenaan.

3.2 Tutkimusmenetelmät

3.2.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehto tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Se on kaksiosainen työ, johon kuuluu toiminnallinen osuus eli produktin tekeminen, sekä raporttiosan kirjoittaminen. Produkti on konkreettinen tuotos, esimerkiksi portfolio tai ohjekortti, kuten tässä opinnäytetyössä. Raportointiosassa kerrotaan työprosessista ja sen taustoista, sekä johtopäätöksistä, joihin on päädytty. Raportin tulee täyttää tutkimusviestinnän vaatimukset, kuten lähteiden oikeaoppinen käyttö, argumentointi, ja tekstin asiatyylisyys. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 67–68.)

Valitsimme toiminnallisen toteutustavan työllemme, jotta voisimme luoda tulevaisuuden työtämme hyödyttävää materiaalia. Halusimme kehittää poliisityötä ja auttaa niin itseämme, kuin kollegoitammekin työn mukanaan tuomissa haasteissa. Toiminnallinen opinnäytetyö on mielestämme tarkoituksenmukainen suhteessa omiin työllemme asettamiin tavoitteisiin.

3.2.2 Laadullinen tutkimus

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä soveltuu tutkimukseen, jossa halutaan ymmärtää tutkimusongelman ilmiötä, eikä sitä vielä tunneta (Kananen 2015, 70–71). Ymmärrys ilmiöstä lisääntyy kvalitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmillä. Teorialla on suuri merkitys ja sen sisällyttäminen on välttämätöntä laadullisen tutkimuksen kannalta (Tuomi & Sarajarvi 2017, luku 1).

Laadullinen tutkimus on prosessi, jota ei voi välttämättä määrittää tarkkaan heti lähtövaiheessa. Prosessi ja tutkimusmenetelmät selkeytyvät työn edetessä ja tutkijan saadessa lisää tietoa tutkittavasta aiheesta. (Valli 2018b, luku Laadullinen tutkimus prosessina.)

Tässä tutkimusmenetelmässä aineistoa kerätään niin kauan, kun uudella aineistolla on lisäarvoa tutkimusongelman ratkaisemisessa. Aineiston kerääminen loppuu, kun tietoa on tarpeeksi ongelman ratkaisemiseksi. Näin ollen laadullista tutkimusta tehdessä ei voi etukäteen päättää paljonko aineistoa aikoo kerätä. (Kananen 2015, 128.)

Työn toteutus vaati laajempaa tieto- ja teoriapohjaa, kuin meillä ennestään oli. Myös työn luotettavuuden kannalta tarvitsimme vahvan monipuolisiin lähteisiin pohjautuvan

teoriapohjan. Valitsimme tiedonkeruumenetelmäksemme kvalitatiivisen tutkimuksen teemahaastatteluiden muodossa.

Valitsimme laadullisen tutkimusmenetelmän, sillä aihe on jokseenkin tuntematon ja pyrkimyksemme on ymmärtää ilmiö, jota käsittelemme. Lähtiessämme luomaan työtä, emme tienneet, kuinka laajasti eri lähteitä täytyy hyödyntää, jotta saamme työllemme tarpeeksi laajan teoriapohjan. Aiheestamme ei ole tehty aiempia tutkimuksia, joten produktin toteuttaminen edellytti uuden tiedon löytämistä.

3.2.3 Teemahaastattelut

Erityyppiset haastattelut ovat käytetyimpiä laadullisen tutkimuksen metodeja. Haastattelun voidaan katsoa olevan keskustelu, jolle on asetettu etukäteen tavoite. Keskustelu käydään tutkijan aloitteesta. Haastatteluita voidaan toteuttaa eri lähtökohdista eri tavoitteilla ja se on joustava tiedonkeruumenetelmä. Joskus riittää, että tarkkojen tutkimuskysymysten sijaan tutkija antaa haastattelulle vain aiheen. (Juuti & Puusa 2020, luku 6.)

Koimme haastattelut meille sopivaksi tiedonkeruumenetelmäksi, sillä aiheemme on hyvin rajattu ja yksityiskohtainen. Tämän vuoksi kirjalliset lähteet eivät tarjonneet meille tarpeeksi käyttökelpoista tietoa, jota voisimme hyödyntää produktissamme. Sen sijaan oletimme, että alalla pitkään työskennelleillä ammattilaisilla voisi olla meille laajasti hyödyllistä informaatiota.

Teemahaastattelu on yksi käytetyimmistä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmistä (Kananen 2015, 144–152). Se on strukturoimattoman ja strukturoidun haastattelun välimaastoa (Valli 2018a, luku Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas).

Teemahaastattelussa tutkija määrittää keskustelulle aihepiirit, eli teemat. Näiden pohjalta tutkija lähtee vapaamuotoisesti hakemaan tietoa haastateltavalta. Haastattelussa ei ole siis valmiiksi määriteltyjä kysymyksiä ja haastattelun kulku on vapaamuotoista. Aiheeseen syvennyttään enemmän haastattelun edetessä. (Kananen 2015, 144–152; Valli 2018a, luku Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas.)

Valitsimme haastattelumuodoksi teemahaastattelut, sillä tavoitteenamme oli saada mahdollisimman laaja ja selkeä ymmärrys aiheesta. Meillä ei ollut valmiita kysymyksiä haastateltaville, vaan keskustelimme vapaasti etukäteen valitsemistamme teemoista.

Haastattelun käyttö tutkimusmenetelmänä mahdollistaa sen, että tutkija voi kiinnittää huomiota myös non-verbaaliseen viestintään, kuten haastateltavan ilmeisiin ja eleisiin. Nämä non-verbaaliset viestit voivat olla tärkeässä roolissa arvioitaessa sitä, mitkä seikat ovat aiheen kannalta tärkeitä. Tämän myötä haastateltava voi ohjata keskustelua aiheen kannalta olennaisiin seikkoihin ja esittää tarkentavia kysymyksiä. Keskeistä on pyrkiä saamaan haastattelussa mahdollisimman laaja ja monipuolinen kuva haastattelun aiheesta. (Juuti & Puusa 2020, luku 6.)

Meille heräsi paljon lisäkysymyksiä haastatteluiden keskellä. Koimme, että teemahaastatteluita hyödyntäen henkilöt pääsivät vapaasti kertomaan niistä seikoista, joiden he kokivat olevan tärkeitä. Lisäksi pääsimme esittämään syventäviä kysymyksiä aiheista, jotka korosivat haastatteluhetkillä ja joita haastateltavat nostivat esiin keskustelun myötä.

Toisin kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä, toiminnallisessa opinnäytteessä aineistoksi kerättyjä haastatteluja ei ole välttämätöntä litteroida tai analysoida. Haastattelut tulisi kuitenkin analysoida, jos niiden sisältöä halutaan käyttää tutkimustietona sisällöllisten valintojen perustelussa. Analysoimatonta ja litteroimatonta haastattelua voi käyttää lähteenä opinnäytetyössä. (Vilkka & Airaksinen 2004, 63–64.)

Analysoimme haastattelumme ja esittelemme niiden tulokset opinnäytetyön kappaleessa 4.

3.3 Työn tavoite ja tarkoitus

Tavoitteemme oli selvittää Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen hälytys- ja valvontasektorilla työskentelevien poliisien tämänhetkiset toimintatavat seksuaalirikostapauksissa, sekä niihin toivotut muutokset tai parannusehdotukset. Kartoitimme, millä tasolla poliisilaitoksen alueella työskentelevien osaaminen seksuaalirikospaikalla toimimisen suhteen on.

Tarkoituksemme oli esiin nousseiden seikkojen pohjalta koostaa ohjekortti, jonka avulla toimintatapoja voitaisiin yhtenäistää ja parantaa.

Pohdimme, koetaanko valmis ohjekortti hyödylliseksi ja voisiko siitä tulla osa päivittäistä poliisityötä kenttäpartioiden toiminnassa. Pääpainomme työssä on nimenomaan ne asiat, mitä rikospaikalla toimimisessa tulee erityisesti ottaa huomioon, jotta työn laatu vastaa poliisitoiminnalle asetettuja tavoitteita.

Yksi valmiille produktille asettamistamme tavoitteista oli, että se olisi mahdollisimman laajasti käyttökelpoinen ja hyödyllinen tuotos. Tämän vuoksi teemme kortin sellaiseen muotoon, että sitä voidaan käyttää kenttätöissä koko Suomen laajuudella. Produktin teoriapohja tulee koostumaan sellaisesta tiedosta, mikä on validia koko valtakunnallisesti joka paikassa.

3.3.1 Tilaustyö

Toteutamme opinnäytteemme tilaustyönä Itä-Uudenmaan poliisilaitokselle.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos toimii 15 kunnan alueella ja sen pääpoliisiasemana toimii Vantaan poliisiasema. Alueen erityisyyksiin kuuluvat Suomen suurin kansainvälinen lentoasema, Helsinki-Vantaa sekä alueen läpi kulkevat suuret valtavyylät, jotka tuovat alueelle paljon muusta maasta poikkeavaa liikennettä. Haasteita alueelle aiheutuu muun muassa Vuosaaren sataman raskaasta liikenteestä, ja alueella sijaitsevat Suomen suurimmat logistiikkakeskukset. (Poliisi, 2020b.)

Tilaustyöllä tarkoitetaan hankkeistettua opinnäytetyötä, joka tehdään johonkin käytännön tarpeeseen. Hankkeistetusta opinnäytetyöstä ei tarvitse tehdä virallista sopimusta, vaan asiasta voidaan sopia vapaamuotoisesti esimerkiksi sähköpostin välityksellä. (Haikansalo & Korander 2020, 6.)

Olimme yhteydessä poliisilaitoksen valvonta- ja hälytyssektorin johtoon ja kysyimme, onko heillä tarvetta suunnittelemalemme kenttäohjeelle. Poliisilaitoksen puolelta heräsi kiinnostus työtämme kohtaan, joten sovimme tekevämme työn tilauksena heille. Virallisen sopimuksen sijaan sovimme asiasta sähköpostiviesteillä.

Saimme työllemme yhteyshenkilöt valvonta- ja hälytyssektorilta, ja taktisesta sekä teknisestä tutkinnasta. He ovat olleet työn toteuttamisessa mukana vaikuttamalla produktin sisältöön niin, että lopputulos vastaa mahdollisimman hyvin poliisilaitoksen tarvetta.

3.4 Aineiston hankinta

Valtaosa produktissa käytetystä aineistosta on hankittu haastatteluiden avulla, sillä tiedon luonteen vuoksi sitä ei ollut saatavissa kirjallisista lähteistä vaaditussa laajuudessa. Valitsimme haastateltaviksemme rikostutkinnan puolelta ylikonstaapelin, jolla on vuosien kokemus seksuaalirikostutkinnasta ja kaksi kenttäjohtajana toimivaa ylikonstaapelia Itä-Uudenmaan poliisilaitokselta.

Haastateltaviksi voidaan valita sellaisia henkilöitä, joilla tiedetään olevan kokemusta ja tietoa aiheesta (Juuti & Puusa 2020, luku 6). Haastateltavien määrää ei pysty ennalta määrittämään, sillä tutkija ei tiedä etukäteen, monennenko haastateltavan kohdalla tietoa on niin paljon, että se riittää tutkimusongelman ratkaisemiseksi. (Kananen 2015, 145–146.)

Haastateltavien valinta ja heihin yhteyden saaminen on yleensä työlästä. Valinnassa voi hyödyntää organisaation nettisivuja ja muita yleisiä kanavia. Ensimmäisiä yhteydenottoja voi hyödyntää esimerkiksi kysymällä suosituksia lisähaastateltavista. Tällöin voi tavoittaa sellaisia henkilöitä, joihin ei olisi saanut yhteyttä virallisia kanavia pitkin. (Valli 2018a, luku Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas.)

Vaikka haastateltavien löytäminen voi olla haastavaa, meillä ei ollut asian suhteen suuria ongelmia. Lähdimme etsimään haastateltavia hyvistä lähtökohdista, sillä olimme haastatteluiden aikaan työharjoittelussa kohdeorganisaatiossa. Meillä oli siis ennestään kontakteja, joiden avulla valitsimme ensimmäisen haastateltavamme. Loput henkilöt valitsimme ensimmäisen haastattelun suositusten perusteella.

Halusimme tutkimuksen laadun varmistamiseksi haastateltavaksemme henkilöitä, joilla on kokemusta poliisina toimimisesta ja seksuaalirikosten tutkimisesta. Tavoitteenamme oli saada näkökulmaa aiheeseen sekä rikostorjunta- että valvonta- ja hälytyssektorin puolelta.

Tavoitteenamme oli käyttää sellaisia lähteitä, joista saisimme mahdollisimman paljon ajantasaista ja luotettavaa tietoa aiheesta. Valitsimme alueella työskentelevät henkilöt haastatteluun sen perusteella, että heillä on ajankohtaisin ensikäden tieto siitä, miten laitoksen alueen kenttäpartiot toimivat. Valvonta- ja hälytyssektorilta valitsimme haastatteluun henkilöitä, jotka toimivat ryhmänjohtajina ja tekevät kenttäjohtovuoroja.

Haasteltavien mukaan ryhmänjohtajat ja kenttäjohtajat eivät itse toimi lähtökohtaisesti tilanteiden ytimessä, vaan heidän tehtävänsä on johtaa tilanteita ja pitää kokonaiskuva hallussaan. Täten ryhmänjohtajilla ei välttämättä ole laajaa omakohtaista kokemusta uhrin puhuttamisesta, mutta heille on muodostunut laaja kuva siitä, miten eri partiot toimivat tilanteissa.

Kenttäjohtajat siis johtavat päivittäisessä työssään valvonta- ja hälytyssektorilla työskenteleviä poliisipartioita, joten heillä on paras tieto siitä, millaiset valmiudet partioilla on toimia seksuaalirikospaikalla.

Rikostutkinnan puolelta haastateltavaksi valikoitui ylikonstaapeli, jolla on vuosien kokemus seksuaalirikostutkinnasta. Halusimme ottaa rikostorjuntasektorin näkökulman huomioon, sillä ensipartion toiminta vaikuttaa tiiviisti myös rikoksen myöhempään tutkintaan ja esimerkiksi näytön saamiseen. Tutkija tutkii kymmeniä ja satoja partioiden kirjaamia ilmoituksia erilaisilta rikospaikoilta. Jos ilmoituksissa tai partion toiminnassa olisi joitain toistuvia puutteita, olisi se varmasti havaittavissa myös tutkinnan puolella.

Haastatteluiden lisäksi käytimme työssämme kirjallisia lähteitä. Kirjallisten lähteiden hankkimisessa pyrimme mahdollisimman luotettavien ja ajantasaisten lähteiden käyttöön. Tarvitimme kirjallisia lähteitä erityisesti seksuaalirikosten määrittelyyn ja muun teoriapohjan esittelemiseen. Tällaista teoriapohjaa nähdään erityisesti luvuissa 2 ja 3. Vaikeuksia meille tuotti tarpeeksi laajan kirjallisuuspohjan käyttö, mutta lopulta saimme kerättyä lähteitä työn luotettavuuden kannalta riittävällä laajuudella.

3.5 Kirjallisuus ja aikaisempia opinäytetöitä

Seksuaalirikoksista löytyy tietoa kirjallisuuden puolelta jonkin verran. Rikosten ja rikosnimikkeiden määrittelyyn perustuvat kirjat käsittelevät monipuolisesti eri rikoksia, joten myös seksuaalirikoksista on löydettävissä tietoa kirjallisista lähteistä. Olemmekin käyttäneet tällaista kirjallisuutta työmme lähteenä, erityisesti luvussa 2, jossa käsitellään tarkemmin seksuaalirikoksia.

Yksi käyttämistämme kirjallisuuslähteistä oli Timo Ojalan (2014) kirjoittama ”Seksuaalirikokset”. Ojala keskittyy teoksessaan rikoslain 20 luvun mukaisiin seksuaalirikoksiin ja

niiden tunnusmerkistöihin. Syventääkseen näkökulmaansa Ojala ei kerro vain nykyisestä lainsäädännöstä, vaan hän vertaa sitä aikaisempaan seksuaalirikoksia koskeneeseen lainsäädäntöön. Lukijan kannalta tämä lainsäädäntöuudistuksesta kertominen on hyödyllistä, sillä se auttaa ymmärtämään nykyisen lain tarkoituksen ja sanamuodot kokonaisvaltaisemmin.

Poliisin toiminnasta rikospaikalla yleisesti löysimme joitain kirjallisia lähteitä. Käytimme tämän työn lähteenä Rikosteknisen Laboratorion (2004) teosta ”Teknisen tutkinnan kenttäopas – toimenpiteet tapahtumapaikalla, näytteenotto”. Tällaiset teokset ovat selkeitä ja tiiviitä, jolloin niiden käytettävyys nimenomaan poliisin kenttätoiminnassa on hyvä. Sisällön suppeuden takia ne eivät kuitenkaan kerro tavalliselle lukijalle välttämättä tarpeeksi informaatiota asian kokonaisvaltaiseksi ymmärtämiseksi.

Erilaisia kenttäoppaita rikospaikalla toimimiseen on olemassa muitakin, mutta niitä voi olla vaikea saada käsiinsä. Oppaissa ongelmallista on myös tiedon lisääntyminen ja toimintatapojen uudistuminen ja näin ollen oppaiden vanhentuminen. Myös opinnäytetyönä toteutettuja ohjekortteja on olemassa erilaisiin poliisin kohtaamiin tilanteisiin. Tällaisia lähteitä käytimme produktimme ideointiin. Jo tehdyt ohjekortit antavat osviittaa muun muassa toimivasta asettelusta ja sisällön laajuudesta.

Poliisitoiminnasta erityisesti seksuaalirikospaikalla emme löytäneet laajasti kirjallisuutta. Uhrin näkökulmasta kertovia teoksia on helpompi löytää. Lähtökohtaisesti näissä teoksissa käsitellään sitä, miltä poliisin kohtaaminen uhrista tuntuu, joten poliisitoiminnan käsittely ammatillisesta näkökulmasta katsottuna jää vähemmälle.

Selvitimme, minkälaisia seksuaalirikoksia käsitteleviä opinnäytetöitä Poliisiammattikorkeakoulussa on tehty aikaisemmin. Haimme aiheesta tehtyjä opinnäytteitä Theseus- palvelusta, johon julkaistaan muiden ammattikorkeakoulujen muassa myös Poliisiammattikorkeakoulussa tehtyjä opinnäytetöitä. Halusimme tutkia aihetta sellaisesta näkökulmasta, josta sitä ei vielä ole tutkittu. Katsaus jo tehtyihin töihin antoi meille suuntaa kohti oman opinnäytetyömme näkökulman valikoitumista.

Maiju Hillin (2018) tekemä opinnäytetyö ”Poliisin ja seksuaalirikoksen uhrin ensikohtaminen: vaikutukset uhriin ja tutkinnan etenemiseen”. Hän käsittelee työssään

seksuaalirikostutkintaa uhrin näkökulmasta. Opinnäytetyössä käsitellään raiskaustraumaa, ja rikosprosessin vaikutusta traumasta selviytymiseen.

Maarit Ruhasen opinnäytetyö (2017) ”Poliisien ja sairaanhoitajien kokemuksia seksuaalirikostutkinnan alkutoimista Lappeenrannassa”, käsittelee poliisin ja terveydenhuollon yhteistyötä seksuaalirikosasioissa. Ruhasen mukaan seksuaalirikostutkimuksen tekeminen aiheuttaa epävarmuutta lääkäreissä ja sairaanhoitajissa. Hän haastatteli tutkimuksessaan sairaanhoitajia ja haastatteluista selvisi, että seksuaalirikostutkimusta koskeva koulutus on ollut hyvin vähäistä.

SERI-tutkimuksen sisältöä käsitellään tämän opinnäytetyön luvussa 2.4. Ruhasen (2017) opinnäytetyöstä käy ilmi, että lääkärit tai sairaanhoitajat eivät aina ole varmoja, miten tutkimus tehdään. Tällöin poliisin varmuus tutkimuksen kulusta on ensiarvoisen tärkeää, ja siksi SERI-tutkimusta on käsitelty myös tässä opinnäytetyössä.

Satu Hakala (2019) pyrkii vaikuttamaan terveydenhuollon osaamiseen opinnäytetyöllään ”Seksuaalirikostutkimus näytteenottokoulutus päivystyksen henkilökunnalle”. Hänen opinnäytteensä on toiminnallinen, ja sen produktina on koulutusvideo seksuaalirikosnäytteenotosta.

Yksi seksuaalirikostutkimusta koskeva opinnäytetyö on Katarina Ekblomin (2017) ”Näkökulmia seksuaalirikostutkimuspakkauksen näyttöarvoon tutkinnassa ja oikeudessa”. Siinä arvioidaan SERI-pakkauksen näyttöarvoa tilastojen ja haastattelujen valossa. Tutkimuksen tuloksena selvisi, että SERI-pakkauksella on tutkinnassa joko ohjaava tai rajaava vaikutus.

3.6 Etiikka

Jokainen poliisiksi valmistuva henkilö, joka toimii poliisin virassa, vannoo poliisin eettisen valan. Valan tarkoitus on auttaa tiedostamaan ja sisäistämään ne arvot ja toimintatavat, joita Suomen poliisilta odotetaan (Poliisi, 2020a).

Eettisyys ja eettisen periaatteet ovat olennainen osa myös tätä opinnäytetyötä. Työllämme pyrimme osaltamme kunnioittamaan poliisin etiikalle sopivia arvoja ja toimintatapoja. Opinnäytetyömme keskeisiä periaatteita ovat puolueettomuus ja avoimuus.

Suomessa hyvä tieteellinen tutkimus ja sen periaatteet määritellään tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeessa. Ohjeessa on määritelty tieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet. On huomioitava, että tutkimusta voidaan pitää eettisesti hyväksyttävänä ja luotettava vain, jos se on tehty näitä periaatteita noudattaen. (TENK 2012.)

Avoimuus ja puolueettomuus ovat TENK:n (2012) mukaan edellytyksiä eettisesti hyvän tutkimuksen toteuttamiselle. Avoimuuteen ja puolueettomuuteen pyrimme työssämme mahdollisimman luotettavien ja avointen lähteiden käyttämisellä, työprosessin avaamisella julkisesti sekä omalla läpi työprosessin kestäväällä luotettavuusarvion tekemisellä.

Tutkijan tulee tutkimuksellaan osoittaa hallitsevansa tiedonkeruumenetelmät, tiedonhankinnan sekä tutkimustulokset johdonmukaisesti, jotta tutkimus on hyvän tieteellisen käytännön mukainen (Vilkkä 2017, luku Tutkimusetiikka). Tässä opinnäytetyössä osoitamme hallitsemamme nämä osa-alueet perustellulla tiedonhankintamenetelmien valinnalla ja niiden käytöllä sekä tutkimustulosten tarkoituksenmukaisella analysoinnilla ja soveltamisella.

4. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä tutkimuksessa haastateltiin Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen valvonta- ja hälytyssektorin ja rikostorjuntasektorin poliiseja. Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluiden muodossa. Keskityimme haastatteluissa poliisilaitoksen alueen kenttäpartioiden toimintaan seksuaalirikospaikoilla. Meillä oli jokaiselle haastattelulle samat teemat: miten partioiden tulisi toimia seksuaalirikospaikoilla, miten ne tällä hetkellä toimivat ja mitä kehitettävää toiminnassa olisi. Keskustelimme muun muassa koulutuksen merkityksestä ja erilaisista keinoista parantaa partiotointia. Esillä keskusteluissa oli tiiviisti myös ohjekortti ja sen tarpeellisuus. Pääpaino haastatteluissa oli selkeästi niissä toimissa, joita partion tulisi vähintään rikospaikalla tehdä.

Haastatteluissamme nousi esiin seksuaalirikospaikalla toimimisesta tietyt vaiheet, jotka vaativat erityistä huomiota. Tässä kappaleessa esittelemme nämä esiin nousseet teemat analysointimme pohjalta.

Näitä haastatteluissa selvittämiämme asioita olemme käyttäneet valmiin ohjekortin kokoomisessa. Ohjekortin raakaversio pohjautuikin täysin näihin haastatteluiden tuloksiin. Valmis ohjekortti on muokattu poliisilaitoksen yhteyshenkilöiden kanssa lopulliseen muotoonsa.

4.1 Tilanteen tulkinta

Haastattelujen mukaan merkittävä osa hätäkeskuksen kautta poliisille tulleista lähtötietojen mukaan raikausta koskevista hälytystehtävistä on perättömiä ilmoituksia. Tilanteen tunnistaminen ja sen mukaan asennoituminen on ensisijaisen tärkeää. Jos ilmoitus vaikuttaa perättömältä, poliisin tulee kertoa ilmoittajalle, että perätön ilmianto on rikos, ja muistuttaa kuinka vakavasta asiasta on kyse.

Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että poliisin tulee kyseenalaistaa asioita ja arvioida tilannetta, vaikka se tuntuisikin osallisten näkökulmasta epämieluisalta. Terve epäily on yksi poliisin päivittäin käyttämistä työkaluista ja se on tärkeässä roolissa myös seksuaalirikospaikalla. Tilanteissa tulee muistaa, että poliisipartion ensisijaisena tavoitteena ei ole oman epäilynsä perusteella päättää, onko ilmoitus perätön vai ei. Kyse on puhtaasti tilannearvion tekemisestä, eikä sillä pyritä vähättelemään osapuolten kertomaa. Poliisi toimii niiden tietojen varassa, joita he saavat tapahtumaan liittyviltä henkilöiltä, joten on ensisijaisen tärkeää kysyä tarkentavia kysymyksiä ja muodostaa mahdollisimman selkeä kuva tapahtuneesta. Jos asianomistaja ilmoittaa poliisille, että hän on joutunut rikoksen uhriksi, tulee tilanteeseen aina suhtautua sen vaatimalla vakavuudella ja selvittää tilanne, vaikka ensitietojen perusteella kertomus vaikuttaisi epäuskottavalta.

4.2 Empaattisuus ja puolueettomuus

Prosessin edetessä pohdimme poliisin empaattisuutta suhteessa puolueettomuuteen. Voiko poliisi olla tarpeeksi empaattinen, kun kuitenkin samalla täytyy kyseenalaistaa ja tarkastella kriittisesti kaikkien osapuolten kertomuksia. Horjuttaako liiallinen empaattisuus puolueettomuutta? Näitä asioita pohdimme myös suorittamiemme haastatteluiden yhteydessä.

Valvonta- ja hälytyssektorin poliisit ottivat esille viime aikoina yleistyneeltä vaikuttavan ilmiön. Heidän näkemyksensä mukaan perättömästi raikauksesta syyttämisestä on tullut yleistynyt ase. Syytöksen seuraukset voivat pahimmillaan tuhota jonkun ihmisen elämän

täysin. Seksuaalirikosjutuissa epäillyn ruumiilliseen koskemattomuuteen ja vapauteen puututaan tavalla, joka ei ole inhimillistä kohtelua, jos epäilty onkin syytön. Myös epäillyllä on omat oikeutensa.

Haastateltavien mukaan toistuvat perättömät ilmoitukset aiheuttavat joissain poliiseissa kynnisyttä. Kynnisyys ja negatiivinen ennakoasenne voivat johtaa siihen, että jokaisen seksuaalirikostehtävän kohdalla ajatellaan jo valmiiksi, että mitään ei ole oikeasti tapahtunut. Heidän mukaansa tämä on vaarallinen ajattelutapa, sillä pahimmillaan puutteellisen työpanoksen seurauksena todellinen rikostapaus saattaa jäädä selviämättä. Poliisi ei voi itse valita hälytystehtäviään. Kun tehtävä tulee, sinne on pakko mennä ja se täytyy hoitaa ammattimaisesti, se on poliisin työtä.

4.3 Puhutus

Seksuaalirikokset ovat luonteeltaan herkkiä ja henkilökohtaisia. Henkilökohtaista koskemattomuutta loukanneen rikoksen uhrin voi olla vaikea käydä traumaattista tapahtumaa läpi uudelleen tapahtuman jälkeen. Tällaisilla erityistä herkkyyttä vaativilla tehtävillä poliisin on hoidettava rikosasiaan liittyvät velvollisuutensa aiheuttamatta lisätraumaa asianomistajalle. Poliisin täytyy löytää keskusteluyhteys asianomistajan kanssa rikoksen selvittämiseksi. Haastateltavat poliisit olivat työssään havainneet, että naispuoleisen asianomistajan on usein helpompi puhua tapahtuneesta naiskonstaapelin kanssa. Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen valvonta- ja hälytyssektorilla jokaisessa ryhmässä on pääsääntöisesti töissä vähintään yksi nainen, eli mahdollisuus naiskonstaapelin saamiseen tehtävälle on hyvä.

Yhteyshenkilö teknisestä tutkinnasta muistutti, että puhutuksen merkitys korostuu, kun seksuaalirikos on tapahtunut henkilöiden välillä, jotka tuntevat toisensa entuudestaan. Hänen mukaansa tällaisissa tapauksissa rikoksen toteen näyttäminen taltioitujen näytteiden avulla on hankalaa, kun selvitetään, onko kyseessä ollut suostumus vai sen puute.

Tekemissämme haastatteluissa nousi esille puhuttamisen dokumentoinnin tärkeys. Seksuaalirikostapauksissa puhutukset tulisi aina videoida. Videolta voi ilmetä sellaisia asioita, joita ensipartio ei ole kirjannut rikosilmoituksen selostusosaan. Tutkinnan edetessä asianomistajan kertomus tapahtumasta saattaa muuttua. Kun puhutus on kuvattu, alkuperäinen kertomus on helposti tarkastettavissa.

4.4 Dokumentointi ja taltiointi

Valvonta- ja hälytyssektorin poliisit korostivat haastatteluissa, että lääkärin tekemää SERI-tutkimusta ja mahdollisimman tarkan teknisen tutkimuksen tuloksen saamista varten asianomistajaa on kehoitettava menemään tutkimuksiin mahdollisimman nopeasti. Vaatteita ei saa vaihtaa, suihkussa ei saa käydä, eikä käsiä tai kasvoja saa pestä ennen tutkimusta. Yhteys-henkilömme teknisestä tutkinnasta kertoi, että jos osallinen on ehtinyt vaihtamaan alusvaatteet ennen SERI-tutkimusta, poliisin tulee taltioida riisutut, rikoksen tapahtuma-aikaan tai heti sen jälkeen yllä olleet alusvaatteet.

4.5 Asianosaisten kuljettaminen

Poliisin olisi tärkeää tietää mitä tutkimus pitää sisällään, ja erityisesti missä tutkimus tehdään. Haastatteluissa selvisi, että paikallisissa sairaaloissakaan ei aina tiedetä tutkimuksiin liittyviä vastuualueita. Tämä voi aiheuttaa hämmennystä puolin ja toisin.

Kun tutkimuspaikan sairaanhoitajat tai lääkärit eivät ole varmoja SERI-tutkimuksen tekemisestä, poliisin täytyy olla. Poliisin täytyy olla valmistautunut tutkimuksen turvaamisen lisäksi ohjaamaan ja neuvomaan terveydenhuollon henkilöstöä sen tekemisessä.

Haastatteluissa kävi ilmi, että asianomistajaa ei voi pakottaa lähtemään poliisiin kuljetettavaksi. Asianomistajan hakeutuminen tutkimuksiin perustuu täysin vapaaehtoisuuteen. Jos asianomistaja ei ole halukas lähtemään poliisipartion mukaan, täytyy keksiä vaihtoehtoisia toimintatapoja. Tässä korostuu poliisin oma ammattitaito sekä poliisipartion ja uhrin välinen tehokas kommunikaatio. Joskus tilanne vaatii pitkääkin suostuttelua ja aina edes suostuttelu ei johda tavoiteltuun lopputulokseen. Poliisin tulee tilanteessa kertoa asianomistajalle, että rikoksen selviämisen kannalta on ensisijaisen tärkeää hakeutua tutkimuksiin mahdollisimman pian. Haastateltavien mukaan on tärkeää, että asianomistaja ymmärtää tutkimusten tärkeyden ja tiedostaa, että mitä enemmän aikaa kuluu, sitä epätodennäköisemmin tuloksista on hyötyä. Mitä nopeammin tutkimukset saadaan suoritettua, sitä todennäköisempää niiden hyödyllisyys on näyttöarvon kannalta. Ilman tutkimuksia ja niistä saatuja tuloksia todisteet tapahtuneesta rikoksesta voivat jäädä vähäisiksi.

Vaihtoehtoiseksi kuljetukseksi haasteltavat ehdottivat esimerkiksi taksia tai läheisen ihmisen autoa. Tällaisissakin tilanteissa tulee muistaa, että tilanteet ja ihmiset ovat yksilöllisiä.

Valmista kaavaa tämänkaltaisiin tilanteisiin ei ole, vaan kyse on yhteydestä ja ymmärryksestä poliisin ja uhrin välillä. Haastateltavien mukaan joskus paras ratkaisu tilanteessa voi olla jopa toisen poliisipartion kutsuminen paikalle, jos ensimmäisen partion kommunikaatio uhrin kanssa ei johda toivottuun tulokseen.

Haastateltavien mukaan seksuaalirikoksesta epäilty tutkitaan paikallisissa sairaaloissa. Toisin kuin asianomistajan kohdalla, poliisilla on velvollisuus kuljettaa epäilty SERI-tutkimukseen ja olla paikalla koko tutkimuksen ajan. Epäilty ei itse päättä lähteekö tutkimukseen vai ei.

4.6 Ilmoituksen kirjaaminen

Kaikki haastateltavat olivat samaa mieltä, että rikosilmoituksen kirjaaminen seksuaalirikospaikalta on samankaltaista kirjaamista, kuin muutkin rikosilmoitukset. Kyse on poliisin perustyöstä. Jos paikalla ollut poliisipartio kirjaa ilmoituksensa keskimääräisesti hyvin, on todennäköistä, että myös tämänkaltaisissa tilanteissa ilmoitus on hyvin kirjattu. Jos taas partion ilmoituksissa toistuu tietyt puutteet, on todennäköistä, että samat puutteet toistuvat myös seksuaalirikospaikalta kirjatussa ilmoituksessa. Ilmoitusta kirjattaessa poliisin omat päätelmät on jätettävä kokonaan ulkopuolelle.

Haasteltavat korostivat poliisin sanavalintojen merkitystä rikosilmoituksen kirjaamisessa. Kuten puhutuksessa, rikosilmoituksen kirjaamisessa täytyy käyttää asioiden oikeita nimiä kiertelemättä ja turhia kainostelematta, ettei mitään jää tulkinnan varaan. Monet ilmoitukset ovat liian lyhyitä, eikä niistä käy ilmi tapahtumia riittäväällä tarkkuudella. Ilmoitukseen tulee kirjata teot ja tapahtumat yksityiskohtaisesti. Uhrin tuntemusten kirjoittaminen ilmoitukseen voi tukea uhrin muistia myöhemmässä vaiheessa, esimerkiksi kuulustelussa.

5. PRODUKTI

5.1 Tarpeellisuus

Opinnäytetyömme tavoitteena oli luoda produktista käytännön poliisityötä helpottava apuväline. Yhteistyöllä poliisilaitoksen kanssa pyrimme varmistamaan, että produkti on käyttökelpoinen tuotos suoraan alueen valvonta- ja hälytyssektorille. Työn on toteutettu

rikospaikalle saapuva ensipartio mielessä ja valmis produkti keskittyy ensipartion toimiin aina esiselvityksestä tekniseen tutkintaan asti.

Mielestämme SERI-kortti on tarpeellinen, sillä sen avulla suhteellisen harvoin kentällä vastaan tulevat seksuaalirikokset pystytään hoitamaan ammattitaitoisesti ja tasalaatuisesti teijästä riippumatta. Tiedustelimme, onko Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella tarvetta tällaiselle ohjekortille. Heidän mielestään ajatus kuulosti hyvältä ja toteuttamiskelpoiselta, joten tuimme toimeen.

Tiesimme oman kokemuksemme ja haastatteluiden perusteella, että seksuaalirikosten kohtaaminen poliisin kenttätössä on melko harvinaista, mutta halusimme saada tiedon vahvistukseksi konkreettisia lukuja. Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen verkkosivuille on kerätty tilastoksi Poliisin tulostietojärjestelmästä poliisille ilmoitettujen rikosten määriä rikostyypeittäin.

TAULUKKO 1. Itä-Uudenmaan poliisille ilmoitetut rikokset (Itä-Uudenmaan poliisilaitos 2020.)

	2018	2019	2019 tammikuu-kesäkuu	2020 tammikuu-kesäkuu
Rikoslakirikokset	46 272	47 633	22 941	25 462
Seksuaalirikokset	395	434	174	188
Raiskausrikokset	141	123	68	76

Ilmoitusmäärät koostuvat kansalaisten tekemistä ilmoituksista ja poliisin tekemistä työssä vastaan tulleista ilmoituksista. Tilastotiedon perusteella voidaan todeta, että seksuaalirikoksen kohtaaminen yksittäisen partion kohdalla Itä-Uudenmaan alueella ei ole lähellekään jokapäiväistä, tai edes kuukausittaista (Taulukko 1). Seksuaalirikostehtävä osuu kohdalle siis keskimääräisesti harvoin, joten partion voi olla vaikeaa muistaa ulkoa kaikki tarvittavat toimenpiteet tutkinnan laadun varmistamiseksi.

Kortin tarpeellisuudessa on toisaalta otettava huomioon myös poliisin tietoon tulleiden raiskausten määrän kasvu. Valtakunnallisella tasolla vuonna 2014 raiskausten määrä oli lisääntynyt 70 prosentilla edellisten kymmenen vuoden aikana. Tähän ovat vaikuttaneet muun muassa raiskaussäännösten uudistuminen vuonna 2011, minkä myötä myös puolustuskyvyttömyyden kohdistunut teko katsotaan ensisijaisesti raiskaukseksi. Aikaisemmin tällaisen tapauksen on katsottu olevan seksuaalinen hyväksikäyttö. (Danielsson & Niemi 2015, 5.)

Lisäksi valtakunnallisesti tarkasteltuna vuosina 2015 ja 2016 törkeiden raiskausrikosten osuus kaikista raiskausrikoksista oli selkeässä nousussa verrattuna aikaisempiin vuosiin. Lievempien tekemuotojen osuus on puolestaan ollut laskussa. (Oikeusministeriö 2018, 65.)

Seksuaalirikostapausten kohtaaminen ei siis ole poliisissa jokapäiväistä, mutta epäiltyjen raiskaustapausten kohtaaminen suhteessa muihin seksuaalirikoksiin on ollut yleistymään päin. On myös aikaisempaa todennäköisempää, että poliisipartio kohtaa työssään törkeän rikostapausten. Tapausten, erityisesti törkeiden sellaisten, lisääntyessä poliisin tasalaatuisen ja korkeatasoisen työn merkitys korostuu. Ohjekorttimme osaltaan auttaa tämän tasalaatuisen työnteon tavoitteissa ja on näin ollen tarpeellinen uudistus.

Kortin tarpeellisuutta tuki myös haastatteluissamme esiin nousseet kokemukset kenttäpartioiden toiminnasta. Kenttäjohtotasolla kortti koettiin kokeilemisen arvoiseksi asiaksi ja siitä oletettiin olevan apua rikospaikalla toimimisessa.

5.2 Toteutus

Kortin ulkomuotoa pohtiessamme päädyimme ratkaisuun, että kortissa tulee olla vain välttämättömimmät asiat lyhyesti ilmaistuna. Poliisitehtävät voivat olla erittäin hektisiä, jolloin ei ole aikaa selata tai sisäistää pitkiä kirjoitelmia. Työn laatu ei saa kärsiä kiireen vuoksi, joten mielestämme oli tarkoituksenmukaista ottaa ajan mahdollinen rajallisuus huomioon produktin luomisessa.

Kasasimme haastatteluissa toistuvasti esiin nousseet ydinasiat listaksi kortin tekovaiheessa, sekä selvitimme Itä-Uudenmaan kuntien sairaanhoitopiirit paikallisia yhteystietoja varten. Kortissa on yhteystiedot paikoista, joihin seksuaalirikoksen asianomistaja ja seksuaalirikoksesta epäilty kuljetetaan SERI-tutkimuksiin. Lähetimme raakaversion kortista

yhteyshenkilöillemme, ja muokkasimme kortin sen lopulliseen muotoonsa heidän tekemien huomioiden mukaisesti.

SERI-kortti tulee jakoon alueen kenttäjohtajille, jotka jakavat kortin eteenpäin poliisimiehille. Kortin voi myös halutessaan tallentaa sähköiseen muotoon, jolloin se on helposti päivitettävissä.

Jaamme kortin sähköisessä muodossa, josta se voidaan tulostaa tarpeen mukaan henkilöstölle. Tulostettuna kortti on A5- kokoinen paperi, joka on jaettu kahteen palstaan. Kun kortin taittaa palstojen mukaisesti kahtia, saadaan aikaan valmis A6- kokoinen ohjekortti. Informaatio on jaettu palstoille niin, että ohjeet rikospaikalla toimimiseen ovat toisella puolella ja paikalliset yhteystiedot ovat toisella puolella. Kortti voidaan tarvittaessa laminoida tai muuten päällystää, jotta siitä saadaan mahdollisimman pitkäikäinen työväline.

Jos korttia hyödynnetään muualla, kuin Itä-Uudenmaan alueella, voidaan toinen palstoista jättää kokonaan tulostamatta tai leikata pois. Näin saadaan aikaan valtakunnallisesti pätevä ohjekortti, joka sisältää ainoastaan ohjeet rikospaikalla toimimiseen. Sen taakse voi kerätä paikallisesti informaatiota tai yhteystiedot tarpeen mukaan.

6. TYÖN LUOTETTAVUUS JA LÄHDEKRITIIKKI

Työn toteutusta suunnitellessamme pohdimme, miten saamme tehtyä työstämme tieteellisesti luotettavan.

Luotettavuusarviointia on hyvä tehdä jo varhaisessa vaiheessa, sillä silloin sillä on todellista vaikutusta työn lopputulokseen. Jos arvion tekee vasta loppuvaiheessa, luotettavuutta on hankala lähteä lisäämään, ja arviossa voidaan vain tarkastella, onko lopputulos luotettava vai ei. (Kananen 2015, 342–343.)

Riskien ja yleisimpien virhelähteiden tiedostaminen jo alkumetreillä helpottaa luotettavuuden saavuttamista. Kun riskit ovat tiedossa, niitä on helpompi välttää, eikä tutkimus lähde ajautumaan väärään ja virheelliseen suuntaan. Tieteellisissä tutkimuksissa luotettavuutta horjuttavia virheitä ovat tutkijan perustelemattomat ja epätasa-arvoiset valinnat esimerkiksi aineiston tai painotusten suhteen, tutkijan vaikuttaminen tutkittaviin, ja tutkijan tekemät

virheelliset havainnot (Kananen 2015, 339). Huomasimme, että näitä riskejä voi välttää parhaiten pysymällä mahdollisimman puolueettomana, ja huomioimalla myös ne teoriat, jotka eivät tue tutkijan omia ennakkokäsityksiä aiheesta.

Haastatteluiden luotettavuutta arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota tutkijan tulkinnan totuudellisuuden lisäksi haastateltavien kerrontaan. On otettava huomioon, että haastateltava vastaa kysymyksiin oman elämäkokemuksensa ja taustansa pohjalta. Haastateltavien antama tieto on heidän muistinsa varassa, jolloin sitä ei välttämättä voida todistaa täydellisen luotettavaksi. (Kananen 2015, 340.)

Pidimme haastateltaviamme lähtökohtaisesti erittäin luotettavina lähteinä, mutta varmistimme haastattelujen luotettavuuden inhimillisten muistivirheiden varalta haastattelemalla useampaa henkilöä, sekä hankkimalla tietoa myös kirjallisista lähteistä. Toisaalta tekemisämme haastatteluissa ei ollut kyse mistään yksittäisestä menneisyydessä tapahtuneesta asiasta, vaan aihe koski haastateltaviemme jokapäiväistä työtä. Säännöllisesti toistuvien asioiden muistaminen ei vaadi paljoa, ja silloin myös virhemarginaali on pienempi.

Käytimme opinnäytetyössämme laadullisen tutkimusotteen aineistonkeruumenetelmää, joten tarkastelemme aineiston luotettavuutta soveltuvilta osin kvalitatiiviseen tutkimukseen tarkoitetun luotettavuusarvioinnin avulla. Sopivimmat laadullisen tutkimuksen luotettavuusarviointikeinot tutkimuksemme luotettavuuden arviointiin olivat riippuvuus- ja vahvistettavuusarviointit.

Riippuvuuskaiteeri täyttyy, kun tutkimukseen kuulumaton henkilö päätyy tutkimuksessa käytetyn aineiston pohjalta samaan lopputulokseen kuin tutkimuksessa on päädytty (Kananen 2015, 353). Tämä luotettavuudenarviointikeino on hankala toteuttaa käytännössä, sillä se vaatisi ulkopuoliselta henkilöltä aikaa ja kiinnostusta perehtyä työtä varten kerättyyn aineistoon ja sen analysoimiseen. Kuitenkin, koska tämän opinnäytetyön tekijöitä on kaksi, pystyimme soveltamaan riippuvuusarviointia työssämme vertaamalla toistemme tekemiä johtopäätöksiä keskenään.

Vahvistettavuudella tarkoitetaan sitä, että työ annetaan tarkastettavaksi henkilölle, jota asia koskee (Kananen 2015, 354). Vahvistimme produktimme luotettavuuden tarkastuttamalla sen Itä-Uudenmaan poliisilaitokselta nimetyillä yhdyshenkilöillä.

Pyrimme käyttämään kirjallisina lähteinäamme alkuperäisiä julkaisuja eli ensisijaisia lähteitä. Toissijaiset lähteet eivät ole yhtä luotettavia kuin ensisijaiset, sillä niissä tieto on saattanut muuttua matkan varrella tulkitsijasta riippuen (Vilkkä & Airaksinen 2004, 7).

7. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tavoitteenamme työlle oli luoda toimiva apuväline poliisin kenttätööhön ohjekortin muodossa. Raportin suhteen pyrimme luomaan selkeän kokonaisuuden, josta käy ilmi työmme tavoitteet ja taustat. Tarkoituksenamme oli raportissa esitellä teoriapohja, jonka avulla lukija saa suurimman hyödyn irti luomastamme ohjekortista.

Teoriapohjan esittelyssä onnistuimme mielestämme hyvin, sillä työstämme lukija saa käsityksen käsittelemistämme rikoksista sekä rikospaikalla toimimisesta. Käytimme mielestämme tarpeellisia ja luotettavia lähteitä ja sidoinme teorian käytännötilanteisiin hyvin.

Teoriapohjan esittelyssä haasteita aiheutti työmme aiheen tarkkuus ja yksilöllisyys. Koska aihe on hyvin tarkasti rajattu, oli kirjallisia lähteitä vaikeahko löytää. Aihettamme ei ole tutkittu valitsemastamme näkökulmasta aikaisemmin, joten aineistonkeruu oli aluksi työlästä. Haastatteluiden myötä työkuorma kuitenkin helpottui ja saimme lisäkäsitystä tarpeellisista lähteistä ja toimista työmme onnistumisen kannalta.

Produktille asettamamme tavoitteet olivat tarkoituksenmukaisuus, selkeys ja käytettävyys. Oman arviomme mukaan onnistuimme luomaan sisällöltään selkeän ja tarkoituksenmukaisen produktin, sillä se on tiivis ja siinä on keskitytty teemahaastatteluissamme esiin nousseisiin seikkoihin. Pyrimme karsimaan kaiken ylimääräisen ja toiminnan kannalta turhan infon pois. Lisäksi sisältö on tarkistettu poliisilaitoksen yhteyshenkilöiden kanssa ja muokattu lopulliseen muotoonsa.

Työn suunnitteluvaiheessa pyrimme rajaamaan korttimme sisällön jo lähtökohtaisesti niin, että siitä olisi maksimaalinen hyöty kenttätöiminnan kannalta ja näin ollen sen käytettävyys olisi hyvä. Pohdimme, huonontaisiko alueellinen rajaaminen yhden poliisilaitoksen sisälle kortin käytettävyyttä. Yhden näkökulman mukaan alueellinen rajaaminen olisi voinut huonontaa käytettävyyttä muilla alueilla, sillä sisältö on suunniteltu nimenomaan Itä-Uudenmaan

poliisin tarpeisiin ja heidän toiveidensa pohjalta. Emme voi olla varmoja, olisiko valtakunnallisen materiaalin ja haastatteluiden pohjalta tehdyn kortin lopputulos ollut täysin sama, vai olisiko haastatteluissamme korostunut jotkin muut kortin kannalta tarpeelliset asiat.

Poliisin työ ja toimenpiteet eivät kuitenkaan vaihtelee alueittain, vaan poliisin seksuaalirikostapauksissa suorittamat toimenpiteet ovat samat riippumatta poliisilaitoksesta. Korttiin keräämämme ohjeistus rikospaikalla toimimisesta on siis valtakunnallisesti pätevää, vaikka sisällön valinnan painopisteenä onkin toiminut juuri tietyn alueen poliisilaitoksen toiveet.

Mielestämme tapamme rajata aihe enemmän lisäsi, kuin heikensi työn käytettävyyttä. Sen lisäksi, että kortti on rikospaikkaohjeistukseltaan pätevä työväline koko Suomessa, on sillä erityistä lisäarvoa Itä-Uudenmaan alueella paikallisten yhteystietojen lisäksi.

Omat haasteensa produktin kokoamiseen toi poliisin tehtävien ainutlaatuisuus. Emme voi varmistaa, että yhdenlainen ohje toimisi jokaisella seksuaalirikospaikalla. Uskomme kuitenkin siihen, että onnistuimme luomaan sellaisen ohjeen, jota jokainen poliisimies osaa soveltaa vastaan tulevilla tehtävillä tarkoituksenmukaisesti. Tarkoituksemme ei ollut siis koota valmista mallia, joka sellaisenaan toimisi jokaiseen tilanteeseen. Tavoitteenamme oli luoda runko, joka toimii työkaluna ja joka on muunneltavissa jokaiseen uniikkiin tilanteeseen.

Lopullinen onnistuminen arvioidaan ohjekortin testauksen myötä työelämässä. Kokeilun myötä puutteita voidaan korjata ja korttia muokata vielä toimivampaan suuntaan. Jos kortissa havaitaan siis puutteita käytännöntestauksessa, ei se ole silti hyödytön tai tarpeeton. Sitä voidaan muokata havaittujen puutteiden mukaan. Myöhemmässä vaiheessa voi ilmetä tarvetta päivitykselle toimintatapojen muuttuessa ja tutkimustiedon lisääntyessä.

Kokonaisuutena arvioiden pääsimme tavoitteisiimme, joita olimme työlle asettaneet. Onnistuneen produktin lisäksi oma ammattitaitomme kehittyi työprosessin myötä. Työn edetessä omat käsityksemme muokkautuivat ja saimme uusia näkökulmia poliisin toiminnasta. Opinnäytetyöprosessin myötä olemme varmasti valmiimpia toimimaan seksuaalirikospaikalla, kuin olimme ennen työn aloittamista.

Opinnäytetyömme on kokonaan julkinen. Julkaisemme sen Poliisiammattikorkeakoulun kirjastossa. Päätimme toteuttaa julkisen opinnäytteen, koska aihe voi olla mielenkiintoinen

myös siviilien näkökulmasta, eikä työn toteutus vaatinut salassa pidettävän materiaalin sisällyttämistä raporttiin tai tuotteeseen. Salassa pidettävän materiaalin sisällyttäminen työhön ei olisi ollut tarkoituksenmukaista lopputuloksen kannalta. Emme julkaise haastateltavien nimiä tässä opinnäytteessä, sillä se ei ole välttämätöntä eikä tuo työlle lisäarvoa.

8. LÄHTEET

Danielsson, Petri; Niemi, Hannu 2015: Rikollisuustilanne ja seuraamusjärjestelmä 2014 – Tiivistelmä. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Ekblom, Katarina 2017: Näkökulmia seksuaalirikostutkimuspakkauksen näyttöarvoon tutkinnassa ja oikeudessa. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Ellonen, Noora; Rantaeskola, Satu (toim.) 2016: Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus 2014: Keskeiset rikokset. Helsinki, Edita Publishing Oy.

Haikansalo, Anu; Korander, Timo 2020: Opinnäytetyöohje - Opinnäytetyön prosessi, toteutus ja arviointi poliisi (AMK) -tutkinnossa. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Hakala, Satu 2019: Seksuaalirikostutkimus näytteenottokoulutus päivystyksen henkilökunnalle. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Heinjoki, Heli; Kuukari, Hannaleena 2018: Seksuaalirikoksen uhrin kohtaaminen. Luettavissa: <https://senjanetti.fi/seksuaalirikoksen-uhrin-kohtaaminen>. Luettu 19.11.2020.

Hill, Maiju 2018: Poliisin ja seksuaalirikoksen uhrin ensikohtaaminen: vaikutukset uhriin ja tutkinnan etenemiseen. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen rikostorjuntasektorin poliisin haastattelu 2020. Haastattelu 7.9.2020.

Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen valvonta- ja hälytyssektorin poliisien haastattelut 2020. Haastattelu 29.9.2020 ja 3.10.2020.

Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen yhteyshenkilöt 2020.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos, tilastot. Luettavissa: <https://www.poliisi.fi/ita-uusimaa/tilastot>. Luettu 20.10.2020.

Juuti, Pauli; Puusa, Anu 2020: Laadullisen tutkimuksen näkökulman ja menetelmät. Gaudamus. E-kirja. Julkaistu: BookBeat. Viitattu 16.11.2020.

Kananen, Jorma 2015: Opinnäytetyön kirjoittajan opas – Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä, Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Keskusrikospoliisi Rikostekninen Laboratorio 2004: Teknisen tutkinnan kenttäopas - toimenpiteet tapahtumapaikalla, näytteenotto. Vantaa, Keskusrikospoliisi, Rikostekninen laboratorio.

Koskinen, Kirsi 2013: Aikuinen seksuaalirikoksen uhrina - Mitä asiaa tutkivalta poliisilta vaaditaan? Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Laitila, Jemina 2019: Ensipartio kohtaa lapsen: poliisiportion toimenpiteet lapseen kohdistuneella väkivalta- tai seksuaalirikostehtävällä: Seinäjoen poliisien näkökulma. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Laitinen, Riikka; Metsäpelto, Leena; Honkanen, Virpi; Koivuranta-Vaara, Päivi; Mäki, Tiina; Reen, Tommi; Sajantila, Antti; Sulkava, Raili; Virtanen, Antti; Kauppila, Riitta 2014: Oikeuslääketieteellinen näytteenotto Suomessa. Tampere, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Oikeusministeriö 2018: Arviomuistio rangaistusten oikeasuhtaisuudesta: eräät seksuaali-, väkivalta-, talous- ja rattijuopumusrikokset. Helsinki, Oikeusministeriö.

Ojala, Timo 2014: Seksuaalirikokset. Helsinki, Edita Publishing Oy.

Poliisi 2020a: Poliisin eettinen vala. Luettavissa: https://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/poliisin_eettinen_vala. Luettu 9.11.2020.

Poliisi 2020b: Itä-Uudenmaan poliisilaitos, Poliisitoiminta. Luettavissa: <https://www.poliisi.fi/itauusimaa/poliisitoiminta>. Luettu 5.10.2020.

Poliisi 2020c. Poliisin hälytyspalvelut. Luettavissa: <https://www.poliisi.fi/neuvot/halytyspalvelut>. Luettu 18.11.2020.

Rantaeskola, Satu 2014a: Poliisilaki – Kommentaari. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Rantaeskola, Satu 2014b: Esitutkintalaki – Kommentaari. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Ruhanen, Maarit 2017: Poliisien ja sairaanhoitajien kokemuksia seksuaalirikostutkinnan alkutoimista Lappeenrannassa. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Sarja, Janica; Vihervuori, Nelli 2018: Seksuaalirikosnäytteet alaikäisiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa: näytteiden ottamisesta päättäminen - erityistodistelu – ensipartion toiminta. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Seikkula, Carita; Seikkula, Tuomo 2017: Mitä kaikkea poliisin tulee olla? -Poliisikoulutus ja seksuaalirikoksen uhrin sensitiivinen kohtaaminen. Lapin yliopisto. Kasvatustieteen tiedekunta. Pro gradu -työ.

Seri- tukikeskus seksuaaliväkivallan uhreille. Luettavissa: <https://www.hus.fi/seri-tukikeskus-seksuaalivakivallan-uhreille>. Luettu 5.10.2020.

Sorsa, Katriina; Vilkki, Päivi 2018: Seksuaalirikoksen uhrin kohtaaminen – ohjeita poliisille. Luettavissa: <https://senjanetti.fi/seksuaalirikoksen-uhrin-kohtaaminen>. Luettu 18.11.2020.

TENK 2012: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Luettavissa: https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Luettu 9.11.2020.

Theseus. Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyöt. Luettavissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/86551>. Luettu 9.11.2020.

Tuomi, Jouni; Sarajärvi, Anneli 2017: Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. E-kirja. Luettavissa: BookBeat. Luettu 16.11.2020.

Vilkka, Hanna; Airaksinen, Tiina 2004: Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki, Tammi.

Vilkka, Hanna 2017: Tutki ja kehitä. PS-kustannus. E-kirja. Luettavissa: <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789524517560>. Luettu 17.11.2020.

Valli, Raine 2018a: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1, metodin valinta ja aineistonkeruu. PS-kustannus. E-kirja. Luettavissa: <https://www.ellibslibrary.com/book/9789524515160>. Luettu 17.11.2020.

Valli, Raine 2018b: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. E-kirja. Luettavissa: <https://www.ellibslibrary.com/fi/book/9789524518758>. Luettu 17.11.2020.

9. LIITTEET

Liite 1. SERI-kortti

Seksuaalirikospaikalla:

KONSULTOI TUTKINTAA, mikäli mahdollista

VIDEOI puhutus, mikäli mahdollista

- Muista oikeudet ja velvollisuudet

SELVITÄ asioiden oikeilla nimillä

- Mitä, kuka, miten, missä, milloin
- Muista puolueettomuus, älä oletta

TEKNINEN TUTKINTA + VALOKUVAUS

- Selvitä, **tarvitaanko tekniikka paikalle!**
- Dokumentoi paikka, **huomioi kontaminaatio**
  - Taltioi näytteet, mm. kondomit, lakanat, yllä olleet (alus)vaatteet, jos vaihtanut
- Valokuvaa RE/AO (vaatetus)

SERI-TUTKIMUS

- RE: poliisi kuljettaa, ei voi kieltäytyä
- AO: poliisi kuljettaa tai ohjaa/neuvoo
  - Korosta tutkimuksen tärkeyttä rikoksen selviämisen kannalta
  - Mahdollisimman suoraan tutkimuksiin

HUOM! Osalliset eivät saa peseytyä tai vaihtaa vaatteita ennen tutkimuksia. Päällä olleet vaatteet taltioidaan SERI-tutkimuksen yhteydessä, jos niitä ei ole vaihdettu.

KIRJAA tosiseikat tarkasti, oikeilla nimillä

- Puhutusten sisältö: mitä on sanottu ääneen, ei omia lisäyksiä tai oletuksia
- Omat havainnot tutkintamuistioon!

SERI-tutkimukset suoritetaan:

ASIANOMISTAJA 24/7h:

Naistenklinikka, SERI-keskus (yli 16-vuotiaat)
Haartmaninkatu 2, 00290 Helsinki
K-porras, 1. kerros
Päivystyspuhelin p. 040 701 8446

Lastensairaala (alle 16-vuotiaat)
Stenbäckinkatu 9, 00290 Helsinki
Päivystysapu p. 116 117

EPÄILTY:

VANTAA, KERAVALA:
Oikeuslääketieteenlaitos
Kytösuontie 11, 00271 Helsinki

HYVINKÄÄ, JÄRVENPÄÄ, MÄNTSÄLÄ,
NURMIJÄRVI, TUUSULA:
Hyvinkään sairaala
Sairaalankatu 1, 05850 Hyvinkää
Päivystysapu p. 116 117

ASKOLA, LAPINJÄRVI, LOVIISA, PORINAINEN,
PORVOO, SIPOO, MYRSKYLÄ, PUKKILA:
Porvoon sairaala
Sairaalanatie 1, 00029 Porvoo
Päivystysapu p. 116 117